

Nr 118.

Av herr **Lindhagen**, om vidtagande av åtgärder för internationell överenskommelse rörande dödsstraffets utplånande ur staternas strafflagstiftning.

Vägen till livet, eller som det också kallas till friheten, ligger i det meniga folkets, medborgarnas, massornas egen personliga frigörelse från träldomen under lärorna och partipolitiken. Över allt vid skiljovägarna möta oss vägvisare till några utvaldas klosterceller, lärdomsfolianter eller partifällor. All denna undervisning betyder alltför ofta uppfordran till underkastelse under något, som det endast är ett fåtal förbehållet att kunna förstå. Och den partipolitiska våldsledningen av ett fåtal personer, som oförskyllt av systemet tagit till uppgift att söka makt och sätta upp oss emot varandra, leder till en ändlös förgörelse och splittring, som ingenting förmår mer än att till sist skapa huvudskalleplatser för våra själar och våra kroppar.

Såsom botemedel mot allt detta ropar man från dessa håll, men ropar förgäves: Tillbaka till Rousseau, tillbaka till Kant, tillbaka till Marx eller rent av tillbaka till Napoleon eller till Robespierre.

Vårt vanliga förstånd tillropar oss däremot: Gå tillbaka till eder själva eller rättare in i eder själva. Den gamla vägledningen »känn dig själv» eller med andra ord bygg på din egen och allas vår omedelbara oförfalskade naturliga erfarenhetskunskap, den ensam står bi genom tiderna, den ensam kan skänka individen verklig bildning, den ensam kan skapa ett kärleksliv, den ensam kan samla människorna, den ensam kan lägga grunden till en stat, uppburen av medborgare med förmåga, ödmjukhet och humanitet och icke av maktsökare, sönderfräta av oförstånd, självförhåvelse och hat. Självansvaret, självövertvinnelsen, begynnelsen med sig själv måste vara det högsta även i de politiska strävandena.

Med detta är man inne på politikens grundproblem: Individen och

samhället, och särskilt vad individen har att vänta av den tid, som nu nalkas.

Vad är individen? Den frågan gör man sig sällan, och dock är den avgörande. Lärorna svara, var på sin sida, att den är allt eller intet. Den europeiska filosofien, representerad på denna punkt av lärosystemen individualism och panteism, stannar som vanligt i oförsonliga motsatser. Ett svar, som tillfredsställer oss, kan endast hämtas ur vårt vanliga liv, där vi röra oss på ett naturligt sätt mitt i tillvaron och därför veta och förstå någorlunda, hur allting förhåller sig.

Individ kommer av det latinska ordet individuum, vilket betyder det odelbara, något som icke kan delas. Detta är kanske den bästa förklaringen. Individen är en organism, ett liv för sig, en värld för sig. Den är det konkreta i mänskligheten, ett avslutat helt, som ej har något annat påtagligt samband med de andra delarna än de yttre grannskapsförhållandena. Det är ett väsen med en blandning av materiella och andliga verkligheter, med en kropp och en själ, med vissa anlag i det ena och det andra, beroende på det frö som såddes och den jordmån, i vilken det blivit plantat och de väder, som komma och gå, befrämjande eller hindrande dess utveckling och växt.

Individen är något, som icke bett om att komma till, som ofrivilligt inplantas i en viss miljö och utan att rå för det sammanväxer med densamma, något som självständigt för sig födes, blommar, sätter frukt och dör.

Vad är åter samhället och alla institutioner, i vilka det uppdelar sig? Ingenting annat än summan av individerna såsom en tänkt enhetlig massa, vilket de i realiteten icke kunna bli. I realiteten betecknar samhället, som sagt, grannskapsförhållandet mellan individerna. Detta senare föder ömsesidiga betingelser för, att individernas fria liv ej skall inkräkta på eller undertrycka varandra. Vore vi ljusets änglar, blev detta gott och väl av sig självt. Men nu är individens egen själ grumlad av jord, han behöver ett tvång till behärskning, en begränsning i sitt självsvåld. Detta tvång kallas samhällsordningen, och därav förstår man det formellas ofantliga betydelse.

Samhällsordningen har således ytterst en uppfostrande betydelse, den bör förhindra de dåliga anlagen, karaktärslösheten, samt giva plats och livsmöjligheter för den andra hälften av den mänskliga naturen, för de goda anlagen, vilka därigenom sedan sköta sig själva och sämjas. En samhällsordning är god, i den mån den lyckas härutinnan. En samhällsordning kan också vara dålig under inflytande av våra karaktärslösa instinkter. Det som alltid kommer att särpräglade människorna är visser-

ligen den naturliga självbevarelsedriften och skillnad i anlag. Men denna naturens olikhet erhåller en onaturlig, skadlig karaktär genom den oförtjänta skillnaden i fördelningen av materiella värden och bildningstillfällen, möjliggjord genom den okontrollerade, primitiva själviskheten och samhällsordningens skydd för planlös produktion och konsumtion av materiella och andliga värden.

Av allt detta kan det dragas en viktig slutsats för den praktiska politiken, för en ny politik, byggd på gamla sanningar: En människas liv måste vara något okränkbart.

Livet är hennes oförytterliga egendom, på vilken ingen annan enskild eller samfundet har någon rätt till förgripelse annat än i yttersta nödvärn, varom till och med olika meningar göra sig gällande. Då detta liv kommit till, måste det beredas plats för att utveckla sig och leva. Det är något alldeles särskilt över denna tillvaro i och för sig till skillnad från dess yttringar.

*

Det är så mycket, som behövs i dessa tider. Bland åtskilligt annat behövas klara utgångspunkter och klara mål, sanningar, som icke kunna förnekas och därför sammanbinda och vägleda i stället för läror, som splittra och föra vilse.

En sådan sanning, som just nu svingar sig såsom en frigjord fågel ur förödelsen, är livets okränkbarhet, varje civil, obehäpnad människas rätt att icke berövas livet genom ekonomiska umbäranden eller andras blodsvapen.

De stora ekonomiska krigen mellan stater och mellan medborgare inom samma stat kräva sina dödsoffer, hungerns, tuberkulosens, nödens alla offerväsen.

Vapenkrigen mellan stater och medborgare i samma stat släckas också i dödar utan tal. Detta är det outplånligaste. Blodet kväver den själ, som utgjuter det, och blodshämnden går oåterkalleligen i dess spår.

Överallt ropar nu detta Abels blod ifrån jorden, ropar hotfullt mot alla de gamla skuggorna med kainsmärket på sin panna.

En liten berättelse skall närmare belysa saken.

I december 1915 hände det sig, att jag fick anledning och tillfälle att göra en resa bland annat till Wien. Under vistelsen därstädes uppsöktes jag av en ung student. Han hade något, som låg honom synner-

ligen om hjärtat, sade han, och hoppades att jag skulle intressera mig därför och hjälpa honom.

Saken var den, att han beundrade och älskade en viss författare över alla andra. Om någon, menade han, borde erhålla svenska nobelpriset i litteratur var det denne. Nu hade han den bestämda föresatsen att nästa vår resa till Stockholm och verka för sin idé. Han lämnade mig ett par böcker av den omnämnde författaren samt en skriftlig utveckling av skälen för prisbedömandet.

Den unge studenten hördes sedan aldrig av. Självt var jag en av dessa tidstyper med det ständiga mottot: »Jag har icke tid». Uppdraget föll dock ej i glömska, ty ynglingens lugna, hängivet bedjande ögon hade borrar sig in i mitt medvetande. Men det blev ej något gjort. Och jag sköt framför mig förevändningen: tids nog när han kommer.

Nu nyligen skulle jag hålla en föreläsning om individen och framtiden. Ordet individ kommer av det latinska ordet individuum, det odelbara, något som icke kan delas. Min avsikt var att utgå från livets odelbarhet, dess okränkbarhet.

Under förberedelserna fick jag då av en slump fatt på de båda böckerna från Wien. Den ena hade titeln »das Individuum», individen, den andra »das Recht zu leben und die Pflicht zu sterben», rätten att leva och plikten att dö. Författaren var Josef Popper.

Jag slog upp den första boken och fann till min överraskning å den följande författarens eget motto:

»Grundprincip för en sedlig samhällsordning.

När någon, även den mest obetydlige individ, som ej med uppsåt hotar någon annans liv, försvinner ur världen utan eller rent av mot sin vilja, så är detta en ojämförligt mycket viktigare tilldragelse än alla politiska, religiösa och nationella tilldragelser och än samtliga vetenskapliga, konstnärliga och tekniska framsteg i alla århundraden och hos alla folk sammanlagt.

Om någon anser detta vara en överdrift, må han blott tänka sig att han själv eller någon av honom mycket älskad person vore denna individ — och genast skall han förstå och tro det.»

Inför mig framträdde då ett annat minne. Det var i Tauriska palatset i Petrograd uti januari 1918.

Konstituanten skulle då öppnas. Jag satt vid ett bord tillsammans med några personer. Ett rykte meddelade därvid, att under skottväxling på gatorna en medlem i konstituanten på väg till densamma träffats av

en förlupeu kula och stupat. En av de närvarande, en känd bolsjevikisk politiker, med vilken jag även sammanträffat i Stockholm, yttrade då likgiltigt: Vad betyder ett människoliv inför så stora tilldragelser.

Detta är människornas vanliga uppfattning. Den reser allraminst motstånd i tider, då vi börjat vänja oss vid, att livet blott är ett villebråd, som jagas från dörr till dörr.

Men ändå. När eftertanken äntligen vaknar, då förstå vi att individens motto, om jag så må uttrycka mig, de nyss anförda paradoxala tankarna äro ingångsspråket till ett fredsrrike.

Respekten för människans liv måste vara ett axiom, dödsstraffets avskaffande en kulturnödvändighet, människornas fullständiga avvapning en livsfråga. Detta är åtminstone mångas tankar om framtiden. För egen del har jag därmed velat dessutom avbörda mig något av min skuld till två unga trofasta lidande ögon, som under intrycket av världskrigets upplevade fasor tiggde och bad för livets okränkbarhet såsom grundval för en ny värld.

*

Den europeiska samfundsordningen har mycket litet sysslat med att draga slutsatser för individens uppfostran och statskonsten av den vägledande och grundläggande sanningen om livets okränkbarhet. Världsdelens yttre historia är en vävnad av krig och därav följande blodsutgjutelse. Man trodde en tid, att stridslystnaden skulle så småningom avtaga och att krigen började lida mot sitt slut. Men med de tekniska uppfinningarna fullkomnades krigsmaskinerna till en äventyrlig höjdpunkt och när därtill slutligen kom den allmänna värnplikten, världens mest bloddrypande och man kan väl säga mest reaktionära inrättning, då blev det till sist ett brått slut med förhoppningarna.

Till dessa blodsutgjutelser kommer den blodiga terror, som genom ständrätter och annat befälsgodtycke utövats under pågående krig. Här har i det tysta pågått de oerhördaste saker och i en omfattning, som någon gång, om det vore möjligt, borde avslöjas för mänskligheten. Arkebuseringar av eget krigsmanskap och fångar, arkebuseringar av egen civilbefolkning, men mest dock av civilbefolkning inom ockuperade fientliga områden. När skall sanningen komma i dagen exempelvis om de icke dementerade uppgifterna rörande 30,000 slovakiska bönder, som mördats på föranstaltande av det egna landets militärbefäl, därför att de skulle ådagalagt eller varit misstänkta för att hysa fientligt sinne mot den österrikisk-ungerska staten och dess krig. För att nu ej tala om en

myckenhet andra tilldragelser i staternas inre historia, har världsdelen dessutom utmärkt sig på blodsutgjutelsernas område genom sina inbördeskrig, framkallade genom förtryck ofta nog men utan några befruktande resultat. Nu i dessa dagar under intryck av världskrigets moral och taktik upphöjes även inbördeskriget rent av till en statskonst.

Vid sidan av dessa företeelser framträder i staternas inre politik dödsstraffet i deras strafflagar såsom en god mätare på kulturutvecklingen. Dödsstraffet är nämligen, man må säga vad man vill, även något annat och mera än ett straff. Inför tagandet av en människas liv skall människoanden alltid ställa sig på ett särskilt sätt tveksam och dröjande.

Mot dödsstraffets omfattande barbari i de gamla strafflagarna har därför förts en mer än hundraårig strid i alla kulturstater. Denna straffarts avskaffande är ett sådant spørsmål, som man ej kan göra sig av med på annat sätt än genom dess slutgiltiga lösning. Det kommer städse tillbaka trots nedärvda, straffrättsliga föreställningars fortlevande makt, trots nya snart åter bortdöende läror om nyttan såsom ensam lag även för samhällets makt över individernas liv eller död.

År 1779 utgavs i Sverige en författning om dödsstraffets avskaffande i vissa fall, och man fortgick sedan på den vägen genom flera författningar under 1830- 1840- och 1850-talen. Verkan härav var påfallande. På 1750-talet avrättades i medeltal årligen 47 personer, på 1830-talet i medeltal 17 och under 1840- och 50-talen i medeltal 7 personer årligen.

Vid behandlingen av nu gällande strafflag begränsades dödsstraffet ytterligare till ett fåtal fall, och man utgick ifrån, att det genom benådningsrätten skulle i praxis avskaffas och därigenom dess slutliga borttagande i själva lagen förberedas.

Före världskriget var dödsstraffet borttaget i åtskilliga lagstiftningar såsom i åtskilliga amerikanska stater och schweiziska kantonerna och i Italien, Holland, Rumänien, Portugal samt sedan 1902 i Norge. Det finnes icke heller upptaget såsom straffart i det av professor Thyrén på offentligt uppdrag utarbetade utkast till en ny svensk strafflag.

Det är anmärkningsvärt att den finska och senast de ryska revolutionsregeringarna funno sig uppfordrade av sina ideal att omedelbart avskaffa dödsstraffet, ehuru förhållandena sedan brutalt och totalt grusade den vackra avsikten. De menige dödade här och var av hämnd, hat, fruktan eller den förvildning, vartill gevärets statskonst förr eller senare måste urarta. Den ryska styrelsen återinförde därför dödsstraffet för grova brottslingar såsom ett avskräckningsmedel, och sedan dröjde det icke länge förrän det officiellt även blev en politisk inrättning, som utvecklade sig

till sist i blodsterror. Den finska revolutionsregeringen hann för egen del icke så långt, men den efterföljande vita styrelsen tolerade i början blodsterror från sina truppers befäl samt upphöjde själv dödsstraffet till en flitigt använd samhällsinstitution.

Då nu grundlinjer till en ny värld skola uppdragas — förhoppningar därom kunna icke uppgivas — bör såsom grundval till detta nya icke få saknas den viktiga frågan om dödsstraffets avskaffande. Denna sak har icke berörts i Wilsons fjorton punkter och icke heller mig veterligen från annat håll framhållits såsom ett föremål för den blivande fredsuppgörelsens avgöranden.

Det hemställes därför på de skäl ovan angivits,

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga initiativ att — med anledning av världskrigens och inbördeskrigens blodsutgjutelse samt ständrätternas, revolutionernas och kontrarevolutionernas blodsterror — genom internationell överenskommelse och särskilt vid fredsuppgörelsen livets okränkbarhet fastslås såsom grundval för en mänsklig samhällsordning samt såsom ett uttryck därför dödsstraffet utplånas ur staternas strafflagstiftningar.

Stockholm den 31 januari 1919.

Carl Lindhagen.
